

הגמרא ממשיכה לעסוק באגדות החורבן, בתחילה בחורבן ירושלים, ולאחר מכן בערים גדולות שהיו בארץ ישראל, הר המלך וביתר. הגמרא מספרת שבהר המלך היו מוצאים בשמחת חתן וכלה תרנגולים כבוכה של פריה ורביה כתרנגולים. ויום אחד חלף גדוד של רומאים ולקח את התרנגולים, וקמו אנשי העיר והכבו את הרומאים. לכן רצה הקיסר הרומי להילחם עם אותם ערים, אך היה גיבור בישראל "בר דומא" שמו, שהרומאים לא יכלו לנצחו, וכך מובא שם (נ.ז.):

הוה בהו ההוא בר דומא דהוה קפיץ מילא וקטיל בהו, שקליה קיסר לתאגיה ואותביה אארעא, אמר: ריבוייה דעלמא כוליה, אי ניחא לך, לא תמסריה לההוא גברא לדידיה ולמלכותיה בידיה דחד גברא! אכשליה פומיה לבר דומא, ואמר: הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו. דוד נמי אמר הכי! דוד אתמוהי קא מתמה. על לבית הכסא, אתא דרקונא שמטיה לכרכשיה ונח נפשיה. אמר: הואיל ואיתרחיש לי ניסא, הא זימנא אישבקניהו, שבקיניהו וזל. איזדקור ואכלו ושתו, ואדליקו שרגי עד דאיתחזי בליונא דגושפנקא ברחוק מילא. אמר: מיחדא קא חדו בי יהודאי! הדר אתא עלייהו.

בר דומא היה גיבור, והקיסר הרומי התפלל שלא ימסור אותם ביד אדם אחד. ואותו גיבור כשל בפיו, ואמר לה' שהוא זנח אותנו ולא יצא בצבאותינו. הגמרא מקשה שהרי דוד אמר פסוק "הלא אתה אלקים זנחתנו וכו'"! ומתרצת שדוד אמר זאת בתמיהה (אך המהר"ל סובר שאין זה תמיהה עפ"י המזמור, ננסה לבאר בהמשך).

לאחר מכן נחש הרג את בר דומא, ואמר הקיסר הואיל והתרחש נס אעזוב את העיר. אולם ראו מרחוק שחוגגים בעיר ומדליקים נרות על עזיבת הרומאים, לכן עלה עליהם למלחמה והרג את כולם.

בתלמוד הירושלמי, מסופר על חורבן ביתר כחורבן הקשה ביותר באותה תקופה. ויש להשוות בין הבבלי לירושלמי מזוית ההסתכלות של הסיפורים, וכך מובא בירושלמי תענית (פ"ד ה"ה):

תני, א"ר יהודה בן ר' אלעאי, ברוך ר' היה דורש "הקל קול יעקב והימים ידי עשו". קולו של יעקב צווח ממה שפעשו לו ידי עשו בביתר. תני ר' שמעון בן יוחי, עקיבה ר' היה דורש "דרך בוכב מעיקב". דרך בוכב מעיקב. ר' עקיבה בד הוה חמי בר כוזבה הוה אמר דין הוא מלכא משיחא. א"ל ר' יוחנן בן תורתא, עקיבה, יעלו עשבים בלחייך, ועדיין בן דוד לא יבא.. וכד זיהו נפק לקרבא הוה אמר ריבוייה דעלמא, לא תסעוד ולא תכסוף "הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא בצבאותינו".

הגמרא מספרת, שהקול של יעקב אבינו צווח ממה שעשו בני עשוי בעיר ביתר. רבי עקיבא ראה את בר כוכבא כמלך המשיח, אך שבר כוכבא הגיע לקראת המלחמה אמר לה' אל תעזור ואל תבייש ומצטט את הפס' מתהילים שאל יצא ה' בצבא איתו.

ויש לעיין היאך רבי עקיבא טעה בבר כוכבא? ועוד שבהמשך רואים שבר כוכבא הרג את רבי אלעזר המודעי משום שחשב שהוא נגדו! וכך ממשיכה הגמרא לספר (שם):

שלוש שנים נחצה עשה אדרייבוס מקיף על ביתר והוה ר' אלעזר המודעי יושב על השק ועל האפר ומתפלל בכל יום ואומר, רבון העולמים אל תשב בדיון היום אל תשב בדיון היום.. אתא גבי רבי אלעזר המודעי. אמר ליה, מה אמר לך הדיון כותיאי? אמר ליה, לא כלום! מה אמרת ליה? לא כלום. יהיב ליה חד בעוט וקטליה. מינך יצאת בת קול ואמרה (זכריה יא) הוי רעי האליל עזבי הצאן הרב על זרועו ועל עין מינו זרעו יבוש תיבש ועין מינו כהה תכהה. הרגת את רבי אלעזר המודעי זרוען של כל ישראל ועין מינם, לפיכך זרועו של אותו האישי יבש תיבש ועין מינו כהה תכהה. מינך נלקדה ביתר ונהרג בן כוזבה. תני, ר' יוסי אומר, כ"ב שנה עשת ביתר לאחר חורבן. ולמה חרבה? על שהדליקה נירות (של שמחה) לאחר חורבן ביהמ"ק.

חמישים ושתיים שנים לאחר חורבן בית המקדש חרבה ביתר. והסיבה היא שבר כוכבא הרג את ר' אלעזר המודעי שהיה זרוען של עמי". ועוד סיבה היא שמייד אחרי חורבן המקדש הדליקו נרות של שמחה וכך מובא בהמשך השמחה בחורבן המקדש. ויש לעיין מדוע הם שמחו? הגמרא ממשיכה למעשה דומה של בר כוכבא אך בשני אחים מביתר שהיו בלתי מנוצחים עד שכשל פיהם, וזה לשון הגמרא (שם):

אוי אינון לא נפקין טבאות "שמח לאיד לא ינקה". שני אחים הוון בכפר חריבה. והוון רומים אָזְלוּן וּמְקַטְלוּן לון וכל סמא דמילתא נייתי לילא על רישיהון. אָמְרוּ, מְדַקְדְּקִין אויף חד זמן מנפקין פגע ביה חד סב אָמְרוּ לון, בְּרִיכוֹן סְעוּדִיכוֹן. אָמְרוּ, לֹא יִסְעִיד וְלֹא יִסְמוֹךְ "הלא אתה אלהים זנחתנו".

כלומר, חזרו על מה שאמר בר כוכבא לבורא עולם 'אל תעזור ואל תבייש' במלחמה- ושם הם נפלו. ויש לעיין מהי אותה המגמה של אמירה זו?

ראשית, ההבדל בין הבבלי לירושלמי, שבבבלי החורבן עומד בין עמ"י לרומאים, אך בירושלמי זהו בין עמ"י לבורא עולם (בדף הקודם ביארנו שהיחידים גרמו לחורבן עפ"י הבבלי, בירושלמי עולה שזוהי אותה מגמה נרחבת מול עולם הרוח). הרב קוק מבאר שבחבלי משיח יש שני כוחות שמתעוררים שמתגלים במשיח בן יוסף ומשיח בן דוד. משיח בן יוסף הוא הבחינה החומרית, ומשיח בן דוד הוא הבחינה הרוחנית. מבאר הרב קוק שהכוחות הללו משלימים זה את זה, אך גובר בתחילה כוח החומר על הרוח, וזה לשונו (מאמרי הראיה המספד בירושלים):

הנה מתנערים באומה כוחות לכל צד. וכמו שהכוחות המגבירות את הרוחניות, הם מכשירים למידת משיח בן דוד שהתעודה התכליתית היא עיקרו ויסודו – כי באמת מרכז החיים הוא ההתעלות הרוחנית, **אלא שאי אפשר שתהיה הרוחניות מפותחת כראוי אם לא יהיו שלמים עמה כל הקניינים החומריים הנדרשים לאומה שלמה ומשוכללת – כן ההתנערות לבקש חוק לאומי חומרי יותר מכשירי החיים הכלליים, הם הכשרת משיח בן יוסף.**

רבי עקיבא ראה את בר כוכבא כמשיח (ב"י), ובאמת יש הופעה שמכחישה את כוח הרוחני, באמירת "לא תסעוד ולא תכסוף". אך שהינחוק הנ"ל כ"כ גדול, ללא אפשרות לכוח הרוח להיות, אזי אין כוח גם לחומר. ע"כ שהרג בר כוכבא את הזרוע והעיין הרוחניים שהוא רבי אלעזר המודעי, מת גם בר כוכבא. וכן גם אותו זוג אחים שהכחישו פמליא של מעלה, וע"כ אין בהם כוח להילחם. נראה שהפסוק שדוד המלך, שהוא בעצמו מופיע את המלכות הרוחנית זועק ואומר בתמיהה שאין זה הגיוני שה' לא יצא בצבאותינו! כי בכך ארוץ גדוד ובאלוקי אדלג שור! אך יש מצבים ר"ל שעמ"י בעצמו מוציא את הרוח, ע"כ הפסוק משתנה מתמיהה לאמירה מזעזעת שה' זנח אותנו ולא יוצא עמנו למלחמה.

מדגיש הירושלמי, שיש צורך לדרוש לאומיות דרך בניין החומר, אך ללא רוח, זהו גוף ללא נשמה (ויש עוד להרחיב בהשוואה בין התלמודים).